

Μεταπτυχιακή Εργασία

Κατσούλη Ελένη

Αρχή Ισότητας

I) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001 κατοχυρώνει τη γενική αρχή της ισότητας στο άρθρο 4 παρ.1 ενώ σε άλλες διατάξεις κατοχυρώνει ειδικές πλευρές της αρχής αυτής, όπως τη φορολογική και τη στρατολογική ισότητα. Οι ειδικές αυτές διατάξεις, όπως είναι αυτονόητο, προηγούνται κατά την εφαρμογή τους της γενικής αρχής της ισότητας. Η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, όμως, συχνά παραπέμπει και στη γενική και στην ειδική αρχή της ισότητας, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται κίνδυνοι ερμηνευτικής συγχύσεως, αφού το γενικό δικαίωμα της ισότητας επιφυλλάσσεται μόνο στους Έλληνες, ενώ το δικαίωμα της ισότητας αμοιβής για την παροχή ίσης αξίας εργασία είναι ανεξάρτητο από την ιθαγένεια. Στην ευρωπαϊκή σκέψη η αρχή της ισότητας συσχετίστηκε με τις αρχές της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας.

II) ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ισότητα αποτελεί την ουσία της δημοκρατίας, αφού όλοι οι πολίτες έχουν πολιτικά δικαιώματα, δηλαδή το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, το δικαίωμα ίδρυσης και συμμετοχής σε πολιτικά κόμματα. Η αρχή της καθολικότητας, δηλαδή η συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων πολιτών στο εκλογικό σώμα επί τη βάση αντικειμενικών κριτηρίων, όπως είναι η ηλικία και όχι αξιοκρατικών, όπως για παράδειγμα η κατοχή ορισμένων περιουσιακών στοιχείων ή η ένταξη σε ορισμένη κοινωνική τάξη, αποτελεί έκφραση της αρχής της ισότητας.

Ως προς την ισότητα της ψήφου, η οποία αποτελεί και αυτή μία από τις θεμελιώδεις εκφράσεις της αρχής της ισότητας κατά την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος, αξίζει να αναφερθεί ότι δεν υπάρχει κανένα εκλογικό σύστημα που να οδηγεί στην απόλυτη κατοχύρωση της. Το αναλογικό, πάντως, σύστημα δίνει αποφασιστική και επομένως, περισσότερο δυσανάλογη βαρύτητα στις ψήφους μία πολύ μικρής ομάδας και έτσι κρατά την ισορροπία των πολιτικών δυνάμεων.

II) ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Αν και οι δύο αρχές μέχρι ενός σημείου συμβαδίζουν, από ένα σημείο και μετά γίνονται ασυμβίβαστες. Είναι πράγματι ασυμβίβαστη με την ελευθερία μία ισοπεδωτική αντίληψη της ισότητας, η οποία επιδιώκει να κρατήσει τους ανθρώπους στο επίπεδο ενός ελάχιστου κοινού παρονομαστή.

Η αρχή της ισότητας στηρίζεται στην αρχή της ελευθερίας υπό δύο έννοιες: την έννοια της κατάργησης προνομίων σε ορισμένες ομάδες ατόμων και την έννοια της ισότητας ευκαιριών.

iii) ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Ο Αριστοτέλης διέκρινε την απλώς αριθμητική ισότητα από την ισότητα κατ' αξίαν. Η τυπική ισότητα, όπως κατοχυρώνεται μέσα στο συνταγματικό κείμενο, απλώς απαμβλύνει την πραγματική ανισότητα και διευκολύνει το ξεπέρασμα της στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η ιδέα της κοινωνικής δικαιοσύνης μπορεί σε περίπτωσης έντονης οικονομικής και κοινωνικής ανισότητας να επιβάλει παρεκκλίσεις από την

αρχή της νομικής ισότητας, να επιβάλει δηλαδή ορισμένες διακρίσεις υπέρ των ασθενέστερων οικονομικά και κοινωνικά ομάδων.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει όχι μόνο την ισότητα ενώπιον του νόμου αλλά και την ισότητα του ίδιου του νόμου. Δηλαδή η αρχή της ισότητας καλύπτει και τη θέσπιση του νόμου που δεν μπορεί να αυθαιρετεί κατά συγκεκριμένων προσώπων. Η αναδρομική ισχύς του νόμου, όπου αυτή επιτρέπεται μπορεί να προσκρούει στην αρχή της ισότητας. Τα δικαστήρια μάλιστα δέχονται ότι και η παράλειψη του νομοθέτη μπορεί να αποτελεί προσβολή της ισότητας, για παράδειγμα νόμος που χορηγεί δικαίωμα μεταγραφής σε μητέρες φοιτήτριες του εξωτερικού προσβάλλει την αρχή της ισότητας γιατί δεν επεκτείνει το δικαίωμα αυτό και στους πατέρες κατά την αρχή της ισότητας των φύλων.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι ο δικαστής δεν δικαιούται να διορθώνει τις αυθαίρετες έστω παραλείψεις του νομοθέτη, γιατί έτσι μεταβάλλεται σε νομοθετικό όργανο. Η αρχή της ισότητας δεσμεύει τη Διοίκηση, όταν αυτή δρα κατά διακριτική ευχέρεια, οπότε αποτελεί και άκρο όριο της.

IV) ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΑΡΧΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Στο συνταγματικό κείμενο κατοχυρώνεται η νομική ισότητα, δηλαδή η ισότητα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και όχι η ουσιαστική ισότητα, δηλαδή η επίτευξη δικαιωμάτων και

ικανοτήτων.

Χαρακτηριστικό είναι ότι το Σύνταγμα απαγορεύει ρητά ορισμένα κριτήρια διαφοροποίησης, όπως η διάκριση φύλου ή η διάκριση κατά την προστασία της τιμής, ζωής και ελευθερίας, που στηρίζεται στη φυλή, τη γλώσσα καθώς και στις θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις.

Το Σύνταγμα δεν απαγορεύει ρητά άλλα κριτήρια διαφοροποίησης, εκτός αν προσβάλλουν την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Δεν απαγορεύει για παράδειγμα τις διακρίσεις που γίνονται βάσει ιθαγένειας ή ηλικίας, σωματικής ή πνευματικής υγείας. Διακρίσεις που το Σύνταγμα δεν απαγορεύει αφήνονται, ως προς τη θέσπιση τους στη βούληση του απλού νομοθέτη.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου απαγορεύει κάθε διάκριση φύλου, χρώματος, γλώσσας θρησκείας, θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συνδέσεως με εθνική μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλου δΜιιφ.

Η ηλικία δεν αποτελεί κατ' αρχήν απαγορευμένο κριτήριο διαφοροποίησης. Υπάρχουν ορισμένα κριτήρια διαφοροποίησης που ρητά το Σύνταγμα τα επιτάσσει στο άρθρο 21, όπως για παράδειγμα η προστασία της μητρότητας, της οικογένειας, των φτωχών.

Η αρχή της ισότητας είναι σίτην πραγματικότητα η αρχή της ίσης μεταχείρισης των ανθρώπων, χωρίς προσωπικές προκαταλήψεις και διακρίσεις και κατά συνέπεια το σημείο αναφοράς δεν είναι ο άνθρωπος αλλά η υπό κρίση ή ρύθμιση περίπτωση. Η αρχή τ?/ς ισότητας σημαίνει την απρόσωπη και αντικειμενική κρίση μίας

πλευρά απαγορεύεται η ίση μεταχείριση ουσιωδώς ανόμοιων καταστάσεων. Παραβίαση της αρχής της ισότητας αποτελεί και η νομοθετική απαγόρευση λήψεως ουσιωδών κριτηρίων γιατί οδηγεί ση/ν απαγορευμένη από το Σύνταγμα ίση μεταχείριση ουσιωδώς διάφορων περιπτώσεων.

Η θέσπιση υποκειμενικών προσόντων (υποκειμενικές γνώσεις, πείρα κλπ) κατ' αντίθεση με τα αντικειμενικά προσόντα (ισχυρή οικονομική βάση, ικανή ζήτηση στην αγορά κλπ) αποτελεί εφαρμογή τ?/ς αρχής της ισότητας.

V) ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Φορείς του εν λόγω δικαιώματος είναι όλοι οι Έλληνες.

Από τη στιγμή που δεχόμαστε ότι η αρχή της ισότητας είναι αρχή της ίσης μεταχείρισεως είναι προφανές ότι ισχύει και για τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου.

Η αρχή της ισότητας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 του Συντάγματος αποτελεί δικαίωμα μόνο των Ελλήνων. Όμως το δικαίωμα ζωής, σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας, η προσωπική ασφάλεια, η ιδιωτική σφαίρα, το άσυλο της κατοικίας, το απόρρητο των επικοινωνιών, η θρησκευτική ελευθερία, η ελευθερία γνώμης, προστατεύονται εξίσου και για τους αλλοδαπούς.

Πλήρης διάκριση αλλοδαπών από ημεδαπούς ισχύει μόνο για την πολιτική δραστηριότητα και την ελευθερία εισόδου στη Χώρα και το δικαίωμα κινήσεως. Το Σύνταγμα δεν εγγυάται την ισότητα των οικονομικών δικαιωμάτων των αλλοδαπών αλλά το δικαίωμα ίσης αμοιβής για την παροχή ίσης αξίας εργασίας ισχύει και για τους αλλοδαπούς.

Σαφώς, λοιπόν, συνάγεται ότι φορείς του δικαιώματος είναι κατ'αρχήν μόνο οι ημεδαποί αλλά το Σύνταγμα εγγυάται τ?/ν ισότητα αμοιβής, την προσωπική, κοινωνική και εν μέρει τήν οικονομική ελευθερία και για τους αλλοδαπούς. Κατευθυντήρια διάταξη στο σημείο αυτό αποτελεί το άρθρο 2 παρ. 2 του Συντάγματος.

Μόνο το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι καθώς και το δικαίωμα ιδρύσεως και συμμετοχής σε πολιτικά κόμματα δεν μπορούν να επεκταθούν με απλό νόμο και σε αλλοδαπούς.

Ο νομοθέτης, επίσης, δεν δεσμεύεται να διακρίνει μεταξύ αλλοδαπών υπό τον όρο της αμοιβαιότητας. Ίση μεταχείριση με τους ημεδαπούς προβλέπει ο νόμος συχνά στους ομογενείς, τους αλλοδαπούς δηλαδή ελληνικής καταγωγής, σύμφωνα με το άρθρο 108 εδάφιο 1. Για τους κοινοτικούς αλλοδαπούς ισχύει το άρθρο 12 (πρώην άρθρο 6 ΣυνθΕΚ) που απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας.

VI) ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΡΗΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

A) Η αρχή της ισότητας των φύλων (άρθρο 4 παρ. 2, 22 παρ. 1 και 116 παρ 1,2)

Η ειδική αυτή αρχή ισότητας απαγορεύει τις υπέρ του ενός ή του άλλου φύλου ευμενείς ή δυσμενείς διακρίσεις και αφ' ετέρου επιβάλλει την νομοθετική επέκταση των υπέρ του ενός μόνο φύλου ευμενών διατάξεων και υπέρ του άλλου.

Θετικές διακρίσεις υπέρ των γυναικών, προς αντιστάθμιση της μακράς δυσμενούς κοινωνικοοικονομικής και νομικής θέσης τους επιτρέπονται μόνο εάν και στο μέτρο που μπορούν να στηριχθούν σε συγκεκριμένους αποχρώντες λόγους.

Γίνεται, πάντως, δεκτό, ότι το άρθρο 4 παρ. 2 του Συντάγματος δεν θεμελιώνει κοινωνικό δικαίωμα έναντι του κράτους προς ορισμένες παροχές.

Από τη φύση της μορφής αυτής της ισότητας συνάγεται ότι φορείς αυτής μπορεί να είναι μόνο φυσικά πρόσωπα.

Και για αυτή τη μορφή της ισότητας είναι αυτονόητο ότι προβλέπονται ορισμένες εξαιρέσεις και περιορισμοί.

Χαρακτηριστικά στο σημείο αυτό αναφέρονται τα ακόλουθα.

Τόσο το άρθρο 4 του Συντάγματος όσο και οι σχετικές διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας αποσκοπούν στην εξάλειψη δυσμενών και αδικαιολόγητων διακρίσεων, όταν αυτό δικαιολογείται από συγκεκριμένα και αντικειμενικά κριτήρια και ενόψει της σταθμίσεως των συνθηκών της εκάστοτε περίπτωσης.

Η αρχή της ισότητας επιτρέπει αποκλίσεις, όταν συντρέχουν αποχρώντες λόγοι και τόσο ο νομοθέτης όσο και η Διοίκηση είναι υποχρεωμένοι στην περίπτωση αυτή να προβαίνουν σε διαφορετική μεταχείριση ορισμένων κατηγοριών προσώπων.

Χαρακτηριστική στο σημείο αυτό είναι η υπ' αριθμ. 1850/2002 απόφαση του Γ

Τμήματος του ΣΤΕ, ' σύμφωνα με την οποία το άρθρο 1 του νόμου 2226/1994, το οποίο καθιερώνει ποσοτώσεις εις βάρος των γυναικών για την εισαγωγή τους στις σχολές της Αστυνομίας δεν είναι αντισυνταγματικό, αφού αυτή η απόκλιση κρίνεται ως δικαιολογημένη και αναγκαία για την αποτελεσματική εκτέλεση της αποστολής της ΕΛ.ΑΣ.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης αυτής για την θέσπιση των ανωτέρω ποσοτώσεων ελήφθησαν υπόψη τα εξής κριτήρια: α) ο χαρακτήρας και η αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας, β) οι δραστηριότητες της καθώς και η φύση και η άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών, γ) οι βιολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, οι οποίες, σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και τα διδάγματα της κοινής πείρας, επιτρέπουν στους άνδρες να ασκούν με πιο αποτελεσματικό τρόπο τις παραπάνω δραστηριότητες, οι οποίες απαιτούν αυξημένα φυσικά και σωματικά προσόντα, δ) οι συγκεκριμένες δραστηριότητες της ΕΛ.ΑΣ και τα αντίστοιχα καθήκοντα τους προσωπικού της, ε) η κάλυψη των δραστηριοτήτων διοικητικής υποστήριξης της ΕΛ.ΑΣ, στην άσκηση των οποίων ο παράγοντας φύλο δεν διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο, στ) η σύγχρονη τάση για απαλλαγή της Ελληνικής Αστυνομίας από δραστηριότητες διοικητικής φύσεως και γραφειοκρατικής λειτουργίας, που αποβαίνει σε βάρος της κύριας αποστολής της και για την άσκηση των οποίων ο παράγοντας φύλο δεν έχει αποφασιστική σημασία και ζ) η συνολική οργανική δύναμη της ΕΛ.ΑΣ και ο συνολικός αριθμός των γυναικών που υπηρετούν σε αυτή.

Την απόκλιση αυτή από τη γενική αρχή της ισότητας δικαιολόγησε η εν λόγω απόφαση στηριζόμενη στο δημόσιο συμφέρον, στην εξυπηρέτηση του οποίου αποβλέπει ο νομοθέτης με την καθιέρωση των προαναφερόμενων ποσοτώσεων κατά την εισαγωγή των γυναικών στις σχολές Αστυφυλάκων και αξιωματικών της Αστυνομίας Πόλεων.

Βλ. την απόφαση σε ΔιΔικ. 16 (2004) σελ. 113 επ.

Σε συνάρτηση με το ανωτέρω σκεπτικό και την καθιέρωση αποκλίσεων από την γενική αρχή της ισότητας προς εξυπηρέτηση του γενικότερου κοινωνικού και δημοσίου συμφέροντος πρέπει να αναφερθούν και οι υπ' αριθμ. 657 και 658/1975 αποφάσεις της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, σύμφωνα με τις οποίες το άρθρο 4 του Συντάγματος (και συγκεκριμένα η παράγραφος 1 αυτού) δημιουργεί και δημόσιο δικαίωμα των Ελλήνων για ίση μεταχείριση τους από το νομοθέτη, του οποίου την ελευθερία να νομοθετεί τη δεσμεύει, ώστε ο τελευταίος, κατά τη ρύθμιση ουσιωδώς ομοίων πραγμάτων, σχέσεων καταστάσεων και κατηγοριών προσώπων να μη δύναται να νομοθετεί κατά διάφορο τρόπο, κάνοντας διακρίσεις και εξαιρέσεις, εκτός αν αυτό επιβάλλεται για λόγους γενικότερου κοινωνικού και δημοσίου συμφέροντος, η συνδρομή του οποίου υπόκειται στον έλεγχο των δικαστηρίων.

Με την αναθεώρηση του 2001 τροποποιήθηκε το άρθρο 31 του Συντάγματος για τα προσόντα εκλογιμότητας του Προέδρου της Δημοκρατίας και έτσι σήμερα βάσει της ισχύουσας ρύθμισης για να εκλεγεί κάποιος σε αυτό το αξίωμα απαιτείται να έχει από πατέρα ή μητέρα ελληνική καταγωγή (και όχι μόνο από μητέρα, όπως προέβλεπε το ίδιο άρθρο πριν από την αναθεώρηση του), ενώ εξακολουθεί να ισχύει το άβατο του Αγίου Όρους, σύμφωνα με το οποίο δεν επιτρέπεται η είσοδος των γυναικών σε αυτό.

Το άρθρο 4 παρ. 2 του Συντάγματος δεν υπόκειται σε αναστολή κατά το άρθρο 48 Σ αλλά μπορεί αν αναθεωρηθεί κατά το άρθρο 110 παρ.1, αφού το τελευταίο δεν το περιλαμβάνει στις μη αναθεωρητέες διατάξεις.

Β) Ισότητα αμοιβής εργασίας (άρθρο 22 παρ.1 εδ. Β, 116 παρ.3)

Το άρθρο 22 παρ.1 εδ.β απαγορεύει τη διάκριση λόγω φύλου αλλά και κάθε άλλη διάκριση. Καθιερώνεται με το άρθρο αυτό αγωγή αξίωση και όχι απλώς υποχρέωση τους εργοδότη.

Η έννοια της εργασίας περιορίζεται στην εξαρτημένη εργασία. Η έννοια της αμοιβής ορίζονται στη Διεθνή Σύμβαση εργασίας 100 και νοείται ο μισθός και κάθε άλλη πρόσθετη παροχή που καταβάλλεται από τον εργοδότη στον εργαζόμενο άμεσα ή έμμεσα, σε χρήμα ή

σε είδος, ως αντάλλαγμα της προσφερόμενης εργασίας. Στην αμοιβή ανήκει και το ύψος της συντάξεως. Η αξία της εργασίας αφορά την οικονομική και όχι την καλλιτεχνική, ηθική και άλλες μορφές εργασίας. Η σύγκριση της αξίας της εργασίας σε δύο ή περισσότερες περιπτώσεις είναι δυνατή μόνο αν η εργασία παρέχεται σε κάθε άποψη υπό τις ίδιες συνθήκες. Η σύγκριση πρέπει να αφορά εργαζόμενους στον αυτό χρόνο. Ιδιότητες ή προσόντα μπορούν να δικαιολογούν διαφορετική αμοιβή, μόνο αν είναι εύλογη η συνάφεια τους με την πράγματι παρεχόμενη εργασία.

Το δικαίωμα αυτό επεκτείνεται και στους αλλοδαπούς και ανιθεγενείς.

Ακόμα, το δικαίωμα αυτό δεν υπόκειται σε κανένα περιορισμό που είναι άσχετος με την αξία της παρεχόμενης εργασίας.

Η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως στηρίζεται στο άρθρο 288 ΑΚ σύμφωνα με το οποίο ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώνει την παροχή, όπως απαιτούν η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη.

2 Βλ. σχετικά Δίκη 24 σελ. 239 επ.

Ένα μέρος της νομολογίας διαβλέποντας ίσως την αδυναμία να θεμελιωθεί η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως αποκλειστικά στη διάταξη του άρθρου 288ΑΚ, επικαλείται σωρευτικά με το άρθρο αυτό τόσο τη διάταξη του άρθρου 22 παρ. 1 εδβ Σ, που κατοχυρώνει ισότητα αμοιβής για ίσης αξίας εργασία ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, όσο και το άρθρο 119 ΣυνθΕΚ που καθιερώνει ίση αμοιβή για όμοια εργασία ανδρών και γυναικών. Η τάση αυτή της νομολογίας να ενισχύσει τη θεμελίωση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως με επίκληση και άλλων διατάξεων πάλι δεν προσφέρει γενικό κανονιστικό υπόβαθρο, αφού αμφότερες αυτές οι διατάξεις συνιστούν μόνο μία ειδική έκφραση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως. Συνεπώς, για μεν την εφαρμογή τους δεν απαιτείται και η επίκληση του άρθρου 288 ΑΚ, ταυτόχρονα, όμως, επειδή εφαρμόζονται σε συγκεκριμένο και ειδικό πεδίο, δεν μπορούν μόνες τους να θεμελιώσουν την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως σε όλο το πεδίο επιβολής της. Στο πεδίο ισχύος τους, πάντως, παρέχουν στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνταγματικό κύρος.

Πλούσια είναι στο σημείο αυτό η νομολογία τόσο των εθνικών όσο και των ευρωπαϊκών δικαστηρίων. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες αποφάσεις, από τις οποίες συνάγεται ο θεμελιώδης χαρακτήρας της συνταγματικής αυτής διάταξης.

Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 8/2004 απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η θέσπιση ανωτάτου ορίου στην καταβαλλόμενη από το ΤΑΠ-ΕΤΒΑ προς τους αποχωρούντες υπαλλήλους της ΕΤΒΑ εφάπαξ αποζημίωση εισάγει δυσμενή διάκριση σε βάρος των υπαλλήλων εκείνων, οι οποίοι (ος εκ του μακρού χρόνου της υπηρεσίας τους ή των υψηλότερων αποδοχών τους ή και των δύο τύπων, έχουν υποβληθεί σε μεγαλύτερες κρατήσεις και δικαιούνται, αναλογικά, μεγαλύτερο του ανωτάτου ορίου ποσού εφάπαξ αποζημιώσεως από συναδέλφους τους, οι οποίοι ως εκ του μικρότερου χρόνου της υπηρεσίας τους και των χαμηλότερων αποδοχών τους έχουν υποβληθεί σε μικρότερες κρατήσεις και παρά ταύτα θα λάβουν το ίδιο ποσό εφάπαξ αποζημιώσεως. Η διάταξη αυτή, ενόψει του αμιγώς ανταποδοτικού χαρακτήρα της παροχής, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος και είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα.

Ακόμα, η υπ' αριθμ. 4296/2003 απόφαση του Τριμελούς Διοικητικού Εφετείου Αθηνών έκρινε ότι η προβλεπόμενη από τη διάταξη του άρθρου 29 παρ. 3 του α.ν 1846/1951 προσαύξηση της σύνταξης λόγω οικογενειακών βαρών αποτελεί πρόσθετη ασφαλιστική παροχή και όχι προσαύξηση του μισθού, βαρύνουσα τον κλάδο συντάξεων του Ι.Κ.Α (χρηματοδοτούμενη από τις εισφορές των ασφαλισμένων) και ως τέτοια θεμιτώς δεν χορηγείται αδιακρίτως σε όλους τους έγγαμους συνταξιούχους αλλά μόνο μέσα στα στενά όρια και με τη συνδρομή των προϋποθέσεων που τάσσει η στενώς ερμηνευτέα διάταξη του άρθρου 29 παρ. 3 του α.ν 1846/1951, ρύθμιση η οποία και μεν αντιμετωπίζει με διαφορετικό τρόπο τους συνταξιούχους, των οποίων η σύζυγος συνταξιούχοι, πλην, όμως, η θέσπιση της διάκρισης αυτής μεταξύ των δύο πιο πάνω συνταξιούχων, που δεν τελούν υπό τις ίδιες συνθήκες, καθόσον αφορά το οικογενειακό τους εισόδημα, δικαιολογείται λόγω της σκοπιμότητας που εξυπηρετεί, η οποία κατατείνει στην ενίσχυση των συνταξιούχων, οι οποίοι δεν διαθέτουν δεύτερο οικογενειακό εισόδημα. Συνεπώς, η προαναφερόμενη διάταξη δεν αντιβαίνει ούτε στην αρχή της ισότητας αλλά ούτε και στην προστασία της οικογένειας.

3 ΑΠ 788/1989 ΕΕΔ 49, 1990, 610. ΑΠ 850/1989 ΕΕΔ 49, 1990, 613. ΑΠ 83/1991 ΕΕΔ 51, 1992, 545. ΑΠ 702/1991 ΕΕΔ 51, 1992, 546. ΑΠ 211/1992 ΕΕΔ 53, 1994, 286. Πολ. Πρ Αθ 6960/1993 ΕΕΔ 53, 1994, 875. ΜονΠρωτ.ΑΘ. 973/1994 ΕΕΔ 53, 1994, 963.

Από την ανωτέρω απόφαση συνάγεται η αυτονόητη αρχή ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως

μπορεί να γίνει δεκτή μόνο στην περίπτωση προσώπων που βρίσκονται υπό τις ίδιες συνθήκες.

Και αυτή, όμως, η αρχή δεν είναι χωρίς εξαιρέσεις.

Χαρακτηριστική είναι στο σημείο αυτό η υπ' αριθμ. 6412/1994 απόφαση του Εφετείου Αθηνών⁴, σύμφωνα με την οποία η αρχή της ίσης μεταχείρισεως και η εξ' αυτής απορρέουσα υποχρέωση του εργοδότη για ομοιόμορφη, από απόψεως παροχών, μεταχείριση όλων των εργαζομένων του, οι οποίοι του παρέχουν την ίδια και υπό τις αυτές συνθήκες εργασία τους, κάμπτεται, όταν συντρέχει εξαίρεση δικαιολογημένη από σοβαρό και κατά αντικειμενική κρίση λόγο. Τέτοιος δικαιολογητικός λόγος καθορισμού διαφορετικής αμοιβής μεταξύ εργαζομένων που παρέχουν τις ίδιες υπηρεσίες υπό τις αυτές συνθήκες εργασίας, συντρέχει και όταν ο ένας από αυτούς παρέχει την εργασία του με σχέση ιδιωτικού δικαίου και ο άλλος με σχέση δημοσίου δικαίου, καθόσον υπόκεινται σε διαφορετικό νομικό καθεστώς, το οποίο επιτρέπει τη δημιουργία διακρίσεως ως προς την αμοιβή τους.

Ακόμα μία απόφαση, η οποία αναφέρεται στο συνταξιοδοτικό δικαίωμα αλλά και στην ισότητα των δύο φύλων είναι η υπ' αριθμ. 1467/2004 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η απόφαση αυτή εξεδόθη κατόπιν της υπ' αριθμ. 2833/2004 παραπεμπτικής απόφασης του Α Τμήματος του ίδιου δικαστηρίου και σύμφωνα με αυτήν η διάταξη της παραγράφου 6 του άρθρου 28 του α.ν 1846/1951 καθ' ο μέρος εξαρτά τη χορήγηση συντάξεως σε χήρο εξ ιδιαιτέρων προϋποθέσεων, η συνδρομή των οποίων δεν απαιτείται προκειμένης της χορηγήσεως συντάξεως σε χήρα, εισάγουσα αδικαιολόγητη διάκριση βάσει φύλου, αντίκειται στις κατοχυρούσες την ισότητα και, ειδικότερα, την ισότητα των δύο φύλων διατάξεις του Συντάγματος και ως εκ τούτου δεν δύναται να έχει εφαρμογή. Συνεπώς, περιαιρομένων ως αντισυνταγματικών των ιδιαιτέρων προϋποθέσεων (α. Απορία, β. Αναπηρία, γ. Συντήρηση εκ μέρους της θανούσης συζύγου) για την, κατ' εφαρμογή της διατάξεως αυτής συνταξιοδότηση του χήρου, αρκεί μόνη η συνδρομή των προϋποθέσεων, οι οποίες απαιτούνται να συντρέχουν, προκειμένης της συνταξιοδοτήσεως της χήρας.

Γ) Ίση πρόσβαση στις δημόσιες λειτουργίες (άρθρο 4 παρ.4)

Η σημασία της διατάξεως αυτής είναι διπλή.

Κατ' αρχήν, μόνο οι Έλληνες έχουν ίση πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες. Το Σύνταγμα επιτρέπει στο νομοθέτη να εισάγει εξαιρέσεις υπό δύο συνταγματικά προβλεπόμενες προϋποθέσεις : τη νομοθετική πρόβλεψη και τον ειδικό χαρακτήρα της πρόβλεψης, η οποία πρέπει να αναφέρεται σε συγκεκριμένη θέση ή θέσεις. Ο νόμος δεν μπορεί, συνεπώς να προβλέψει γενικές εξαιρέσεις παρά μόνο για ομογενείς.

Επιπλέον, όλοι οι Έλληνες έχουν ίση πρόσβαση στις δημόσιες λειτουργίες.

Η διάταξη του άρθρου 4 παρ, 4 κατοχυρώνει αφ' ενός ένα πολιτικό δικαίωμα αλλά αφετέρου και μία ειδική πλευρά της ισότητας.

Επειδή στο σημείο αυτό πρόκειται για κατοχύρωση και όχι για περιορισμό ατομικού δικαιώματος επιβάλλεται η ευρεία έννοια του όρου δημόσια λειτουργία, ώστε να περιλαμβάνει κάθε απασχόληση στο δημόσιο τομέα..

Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου, τόμος 54ος, 1995

Κατά το συνταγματικό κείμενο η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του καθενός. Μόνο η θέση του καθηγητή θρησκευτικών είναι εύλογο να επιφυλάσσεται σε πρόσωπο που πρεσβεύει το διδασκόμενο θρήσκευμα.

Οι ακραίες πολιτικές πεποιθήσεις που περιλαμβάνουν κατάλυση του Συντάγματος μπορεί να γίνει δεκτό ότι είναι λόγος αποκλεισμού, εάν γίνει δεκτό ότι καθιστούν αμφίβολη την αποτελεσματική άσκηση της δημόσιας λειτουργίας. Σημαντική είναι η αρχή της αξιοκρατίας. Η αρχή της ίσης πρόσβασης δεν υπόκειται σε καμία εξαίρεση. Η προνομιακή πρόσληψη επιτρέπεται υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 22 παρ.2.

Ο όρος δημόσια λειτουργία αναφέρεται στη νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία και συνεπώς αφορά και τον Πρόεδρο της δημοκρατίας, τους βουλευτές την κυβέρνηση και την εθνική άμυνα. Από το σημείο αυτό και μετά υπάρχει αβεβαιότητα. Ο όρος δημόσια λειτουργία δεν έχει κατ' ανάγκη την ίδια έννοια με τον όρο δημόσιος λειτουργός και δημόσιο λειτουργήμα. Θα πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι μόνο κάθε άσκηση της δημόσιας εξουσίας. Δεν περιλαμβάνει, επομένως, τα έργα που μπορούν ασκούνται ή που μπορούν να ασκηθούν στον ιδιωτικό τομέα.

Με αυτή την έννοια της δημόσιας εξουσίας καλύπτεται και το άρθρο 39 Συνθ ΕΚ που στην παράγραφο 4 εξαιρεί από την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων την απασχόληση στη δημόσια διοίκηση.

Συναφής με το δικαίωμα αυτό είναι η υπ' αριθμ. 2396/2004 απόφαση της Ολομέλειας του

Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία απεφάνθη επί της συνταγματικότητας της διατάξεως του α. 16 παρ.5 του ν. 2190/1994 κατόπιν της υπ'αριθμ. 2717/2003 παραπεμπτικής αποφάσεως του Γ Τμήματος του ιδίου δικαστηρίου. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή η ανωτέρω διάταξη, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο διενέργειας διαγωνισμού του ΑΣΕΠ (για την πρόσληψη στο Δημόσιο) και η οποία περιόριζε τους υποψηφίους να δηλώνουν προτίμηση για μέχρι 10 φορείς στο πλαίσιο της μίας νομαρχίας που είχαν επιλέξει για διορισμό αντίκειται στις συνταγματικές αρχές της ισότητας και της αξιοκρατίας.

Κατά την ίδια απόφαση η διάταξη της παρ. 13 του άρθρου 17 του νόμου 1586/1986, όπως ίσχυε κατά το χρόνο διενέργειας του επίδικου διαγωνισμού, αντίκειται στις συνταγματικές αρχές της ισότητας και της αξιοκρατίας, διότι, ενώ οι απόφοιτοι τεχνικού και γενικού Λυκείου εξετάζονται στον ίδιο γραπτό διαγωνισμό σε κοινά θέματα, η προβλεπόμενη από την ως άνω διάταξη ποσόστωση, η οποία άλλωστε αναιτιολόγητα προσδιορίστηκε στο 50%, επιτρέπει το διορισμό υποψηφίων ενός τύπου λυκείου, παρά το γεγονός ότι διαγωνίζονται στα ίδια μαθήματα. Με τον τρόπο, όμως, αυτό δεν μπορούν να εκτιμηθούν οι ιδιαίτερες γνώσεις και δεξιότητες των αποφοίτων των δύο τύπων λυκείου, που θα επέτρεπαν το διορισμό των καλύτερων σε επίδοση υποψηφίων από κάθε τύπο λυκείου.

Δ) Φορολογική ισότητα (άρθρο 4 παρ. 5)

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη ανάλογα με τις δυνάμεις τους.

Στη φορολογική υποχρέωση των πολιτών αντιστοιχεί η φορολογική εξουσία του κράτους.

Φορείς του δικαιώματος αυτού είναι οι Έλληνες αλλά ο νόμος για λόγους φορολογικής δικαιοσύνης επιβαρύνει μόνο τα πρόσωπα που κατοικούν ή έχουν περιουσία ή πηγές εισοδήματος στην Ελλάδα. Από τα νομικά πρόσωπα προστατεύονται εκείνα του ιδιωτικού δικαίου αλλά και οι δημόσιες επιχειρήσεις. Εμπίπτουν και οι αλλοδαποί που έχουν περιουσία ή εισοδήματα στην Ελλάδα.

Η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 5 δεν απαγορεύει οποιεσδήποτε αλλά μόνο τις αυθαίρετες διακρίσεις. Δηλαδή, αυτές που δεν στηρίζονται σε κριτήρια φορολογικής δικαιοσύνης ή αντικειμενικής φορολογικής πολιτικής. Οι αυθαίρετες διακρίσεις στηρίζονται σε απαγορευμένες από το Σύνταγμα διαφοροποιήσεις ή έχουν χαρακτηριστικό ή καταπιεστικό χαρακτήρα ή επιβάλλουν δυσμενείς συνέπειες σε πρόσωπα που τελούν υπό την προστασία, μέριμνα ή ειδική φροντίδα του κράτους.

Οι φορολογικές απαλλαγές και εξαιρέσεις επιτρέπονται από το σύνταγμα αλλά σύμφωνα με το άρθρο 78 παρ. 4 του Συντάγματος δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο νομοθετικής εξουσιοδότησης, ενώ πρέπει να γίνει δεκτό ότι στοχεύουν στην επίτευξη φορολογικής δικαιοσύνης.

Διαφοροποιήσεις επιτρέπονται βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων, που ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περίπτωσης. Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες περιπτώσεις

Α) Επιτρέπονται διαφοροποιήσεις από την φορολογία, οι οποίες στηρίζονται στον τρόπο άσκησης του επαγγέλματος ή της επιχείρησης. Έτσι είναι συνταγματικά ανεκτή η διαφορετική φορολογική μεταχείριση που προβλέπεται για τα εισοδήματα των μισθωτών και των ελεύθερων επαγγελματιών έναντι των εισοδημάτων από την άσκηση γεωργικής επιχείρησης, δεδομένου ότι δικαιολογείται από τις ουσιωδώς διαφορετικές συνθήκες υπό τις οποίες αποκτώνται τα εισοδήματα αυτά.

Β) Επιτρέπεται ακόμα η καθιέρωση ενός αφορολόγητου ελάχιστου ποσού διαβίωσης στο πλαίσιο της φορολογίας εισοδήματος, που αντιστοιχεί στην ανάγκη διαφορετικής αντιμετώπισης των οικονομικά ασθενέστερων με βάση αντικειμενικά κριτήρια του κόστους ζωής.

Γ) Επιτρέπεται η επιβολή φορολογικών επιβαρύνσεων σε ορισμένο κύκλο προσώπων, τα οποία τελούν υπό διαφορετικές συνθήκες έναντι άλλων προσώπων που δεν έτυχαν παρόμοιας διευκολύνσεως.

Δ) Συνταγματικά ανεκτή κρίνεται και η υποβολή προσώπων σε ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς λόγω γεγονότων ανωτέρας βίας, όπως για παράδειγμα το προνομιακό φορολογικό καθεστώς υπέρ των φορολογούμενων σεισμόπληκτων περιοχών.

Ε) Τέλος επιτρέπεται η διαφορετική φορολογική μεταχείριση ορισμένων προϊόντων, εφόσον τα προϊόντα αυτά, παραγόμενα υπό διαφορετικές συνθήκες, δικαιολογούν μία τέτοια μεταχείριση.

Ως προς τα αμάχητα φορολογικά τεκμήρια, γίνεται δεκτό ότι αυτά αντίκεινται στο δικαίωμα δικαστικής προστασίας.

Περαιτέρω το άρθρο 4 παρ. 5 δεν κατοχυρώνει τη μαθηματική φορολογική ισότητα. Ορίζει αντιθέτως ότι οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν στα δημόσια βάρη αδιακρίτως μεν αλλά

ανάλογα με τις δυνάμεις τους. Απαγορεύει τα φορολογικά προνόμια αλλά και την τυπική φορολογική ισότητα, την επιβολή δηλαδή ίσου ακριβώς φόρου σε κάθε πολίτη.

10

Το Σύνταγμα επιβάλλει τη διαμόρφωση του φορολογικού συστήματος κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις οικονομικές δυνάμεις του κάθε φορολογούμενου. Πάντως, το 'Σύνταγμα δεν επιτάσσει ορισμένο φορολογικό σύστημα..

Συναφής με την αρχή της φορολογικής ισότητας είναι και ο τρόπος επίλυσης των φορολογικών διαφορών, οι οποίες ως διοικητικές διαφορές ουσίας υπάγονται πλέον στην αρμοδιότητα των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων. Συγκεκριμένα, το θέμα που ανέκυψε στο σημείο αυτό αφορούσε τη συνταγματικότητα της διαιτητικής επίλυσης των φορολογικών διαφορών. Η υπ' αριθμ. 24/1993 απόφαση του ΑΕΔ, 5 εξεδόθη κατόπιν της υπ' αριθμ. 981/1992 παραπεμπτικής αποφάσεως του Α Πολιτικού Τμήματος του Αρείου Πάγου, η οποία εξεδόθη επί αιτήσεως αναιρέσεως και με την οποία κρίθηκε ότι οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 4 του νόμου 4171/1961 « περί λήψεως γενικών μέτρων για την υποβοήθηση της αναπτύξεως της οικονομίας της χώρας» και της παρ.1 του άρθρου 27 της από 22.7.1972 συμβάσεως που έχει συναφθεί μεταξύ της ως άνω εταιρίας και του ελληνικού δημοσίου και η οποία έχει κυρωθεί με το ν.δ 1211/1972, που προβλέπου την υπαγωγή διοικητικών διαφορών ουσίας και ειδικότερα φορολογικών διαφορών σε διαιτησία, δεν αντίκειται στη διάταξη του άρθρου 94 παρ. 1 του Συντάγματος. Λόγω, όμως, της αντίθετης επί του ζητήματος αυτού υπ' αριθμ. 1793/1991 απόφασης της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, ο Άρειος Πάγος, με την πιο πάνω απόφαση του, παρέπεμψε στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο προς άρση, σύμφωνα με το άρθρο 48 παρ.2 του νόμου 345/1976 την αμφισβήτηση που δημιουργήθηκε, ως προς τη συνταγματικότητα των ανωτέρω διατάξεων, μεταξύ των δύο ανωτάτων δικαστηρίων.

Το ΑΕΔ απεφάνθη ότι οι ανωτέρω διατάξεις είναι συνταγματικές και δεν αντίκεινται στο άρθρο 94 παρ. 1 του Συντάγματος.

Ενδιαφέρουσα είναι στο σημείο αυτό η μειοψηφία πέντε μελών του δικαστηρίου, οι οποίοι διατύπωσαν την ακόλουθη γνώμη: Η ανωτέρω συνταγματική διάταξη, ερμηνευόμενη εν όψει των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 1 του Συντάγματος έχει την έννοια ότι απαγορεύεται στον κοινό νομοθέτη να επιτρέψει την υπαγωγή διοικητικών διαφορών ουσίας, συνεπώς και των φορολογικών διαφορών, σε ιδιωτικά δικαστήρια, όπως είναι τα διαιτητικά όργανα, καθόσον ο έλεγχος της νομιμότητας των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας έχει

ανατεθεί από το Σύνταγμα αποκλειστικώς στα αρμόδια κρατικά δικαστήρια

Στα διαιτητικά όργανα μπορεί θεμιτώς κατά το Σύνταγμα να ανατεθεί η επίλυση διαφορών μόνο για απαλλοτριωτά ιδιωτικά δικαιώματα

Ειδικότερα, επί φορολογικών διαφορών, η ιδιαίτερη μέριμνα του συνταγματικού νομοθέτη για τη διασφάλιση της επιβολής και κατανομής των φορολογικών βαρών κατά αυστηρό και αδιάβλητο τρόπο αποκλείει στον κοινό νομοθέτη να αναθέσει την αρμοδιότηττης ερμηνείας και εφαρμογής των φορολογικών νόμων σε ιδιώτες.

Ε) Στρατιωτική υποχρέωση και στρατολογική ισότητα (α. 4 παρ. 6)

Η στρατιωτική υποχρέωση έγκειται έγκειται στην υποχρέωση συμβολής στην άμυνα της πατρίδας στο πλαίσιο των ενόπλων δυνάμεων. Το Σύνταγμα αναφέρεται στην ένοπλη άμυνα και υποχρεώνει κάθε Έλληνα που μπορεί να φέρει όπλα ακόμα και με κίνδυνο της σωματικής ακεραιότητας ή της ζωής του.

'Δ25,12επ.

11

Η στρατιωτική υποχρέωση αναφέρεται και στην προπαρασκευή της άμυνας της χώρας. Κύρια μορφή συμβολής των πολιτών στην προπαρασκευή της άμυνας είναι η στρατιωτική θητεία.

Το συνταγματικό κείμενο δεν καθιερώνει απευθείας ούτε επιβάλλει στο νομοθέτη να καθιερώσει τη στρατιωτική θητεία. Ο νομοθέτης θα κρίνει αν μπορεί να μειώσει τη θητεία ή να την καταργήσει ή να την αυξήσει.

Φορείς του δικαιώματος είναι μόνο οι Έλληνες πολίτες. Οι αλλοδαποί δεν είναι δεκτοί ούτε σε εθελοντική κατάταξη, εκτός αν άλλως προβλέπει ο νόμος. Στρατιωτική υποχρέωση αλλοδαπών κατοίκων Ελλάδας δεν μπορεί ούτε ο νόμος να επιβάλει. Το Σύνταγμα δεν καθιερώνει ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες. Ο νόμος 705/1977 προβλέπει την εθελοντική στράτευση των γυναικών αλλά και την υποχρεωτική σε καιρό επιστράτευσης ή πολέμου.

Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις δεν αποτελούν λόγο απαλλαγής από τη θεμελιώδη υποχρέωση του άρθρου 4 παρ. 6, όπως ρητά ορίζει το άρθρο 13 παρ. 4 του Συντάγματος. Για την ταυτότητα του νομικού λόγου το ίδιο πρέπει να δεχτούμε για τις φιλοσοφικές ή πολιτικές

πειοθήσεις. Ο νόμος μπορεί να εξαιρεί από τη στράτευση, κατά συνταγματική επιταγή, τους μη δυνάμενους να φέρουν όπλα για λόγους υγείας ή ηλικίας.

Χαρακτηριστική στο σημείο αυτό είναι η ερμηνευτική δήλωση που προστέθηκε στο άρθρο 4 του Συντάγματος με την αναθεώρηση του 2001 και σύμφωνα με την οποία η διάταξη της παραγράφου 6 δεν αποκλείει να προβλέπεται με νόμο η υποχρεωτική προσφορά άλλων υπηρεσιών, εντός ή εκτός των ενόπλων δυνάμεων (εναλλακτική θητεία), από όσους έχουν τεκμηριωμένη αντίρρηση συνείδησης για την εκτέλεση ένοπλης ή γενικά στρατιωτικής υπηρεσίας.

Υπόχρεος σε στρατιωτική θητεία είναι κάθε Έλληνας και άρα δεν μπορεί να θεσπίζονται χαρακτηριστικές απαλλαγές αλλά μόνο απαλλαγές στηριζόμενες σε αντικειμενικά κριτήρια, όπως για παράδειγμα για λόγους υγείας. Το ίδιο ισχύει και για τη μειωμένη θητεία.

Το ΣτΕ απεφάνθη ότι είναι αντισυνταγματικές οι διατάξεις νόμων που επέτρεπαν τήν εξαγορά του χρόνου θητείας χωρίς ιδιαίτερη αιτιολογία ή μείωναν το χρόνο στρατιωτικής θητείας για ορισμένη κατ'ίγηση πολιτών γιατί δεν δικαιολογείτο το μέτρο αυτό από λόγους δημοσίου συμφέροντος.

Ο νόμος για να διασφαλίσει την ακώλυτη λειτουργία των θρησκειών απαλλάσσει από την υποχρέωση στρατεύσεως τους θρησκευτικούς λειτουργούς, μοναχούς ή δοκίμους, κάθε γνωστής θρησκείας.

ΣΤ) Η απαγόρευση τίτλων ευγένειας (α. 4 παρ. 7)

Η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 7 απευθύνεται τόσο στη νομοθετική όσο και στην εκτελεστική λειτουργία.

Η διάταξη αυτή πρέπει να θεωρηθεί μάλλον απαρχαιωμένη, όσον αφορά τους τίτλους ευγενείας, ενώ για τους άλλους τίτλους μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση αφού το Σύνταγμα επιτρέπει την απονομή παρασήμων.

10

Το Σύνταγμα επιβάλλει τη διαμόρφωση του φορολογικού συστήματος κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις οικονομικές δυνάμεις του κάθε φορολογούμενου. Πάντως, το Σύνταγμα δεν επιτάσσει ορισμένο φορολογικό σύστημα..

Συναφής με την αρχή της φορολογικής ισότητας είναι και ο τρόπος επίλυσης των φορολογικών διαφορών, οι οποίες ως διοικητικές διαφορές ουσίας υπάγονται πλέον στην αρμοδιότητα των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων. Συγκεκριμένα, το θέμα που ανέκυψε στο σημείο αυτό αφορούσε τη συνταγματικότητα της διαιτητικής επίλυσης των φορολογικών διαφορών. Η υπ' αριθμ. 24/1993 απόφαση του ΑΕΔ, 5 εξεδόθη κατόπιν της υπ' αριθμ. 981/1992 παραπεμπτικής αποφάσεως του Α Πολιτικού Τμήματος του Αρείου Πάγου, η οποία εξεδόθη επί αιτήσεως αναιρέσεως και με την οποία κρίθηκε ότι οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 4 του νόμου 4171/1961 « περί λήψεως γενικών μέτρων για την υποβοήθηση της αναπτύξεως της οικονομίας της χώρας» και της παρ.1 του άρθρου 27 της από 22.7.1972 συμβάσεως που έχει συναφθεί μεταξύ της ως άνω εταιρίας και του ελληνικού δημοσίου και η οποία έχει κυρωθεί με το ν.δ 1211/1972, που προβλέπου την υπαγωγή διοικητικών διαφορών ουσίας και ειδικότερα φορολογικών διαφορών σε διαιτησία, δεν αντίκειται στη διάταξη του άρθρου 94 παρ. 1 του Συντάγματος. Λόγω, όμως, της αντίθετης επί του ζητήματος αυτού υπ' αριθμ. 1793/1991 απόφασης της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, ο Άρειος Πάγος, με την πιο πάνω απόφαση του, παρέπεμψε στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο προς άρση, σύμφωνα με το άρθρο 48 παρ.2 του νόμου 345/1976 την αμφισβήτηση που δημιουργήθηκε, ως προς τη συνταγματικότητα των ανωτέρω διατάξεων, μεταξύ των δύο ανωτάτων δικαστηρίων.

Το ΑΕΔ απεφάνθη ότι οι ανωτέρω διατάξεις είναι συνταγματικές και δεν αντίκεινται στο άρθρο 94 παρ.1 του Συντάγματος.

Ενδιαφέρουσα είναι στο σημείο αυτό η μειοψηφία πέντε μελών του δικαστηρίου, οι οποίοι διατύπωσαν την ακόλουθη γνώμη: Η ανωτέρω συνταγματική διάταξη, ερμηνευόμενη εν όψει των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 1 του Συντάγματος έχει την έννοια ότι απαγορεύεται στον κοινό νομοθέτη να επιτρέψει την υπαγωγή διοικητικών διαφορών ουσίας, συνεπώς και των φορολογικών διαφορών, σε ιδιωτικά δικαστήρια, όπως είναι τα διαιτητικά όργανα, καθόσον ο έλεγχος της νομιμότητας των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας έχει

ανατεθεί από το Σύνταγμα αποκλειστικώς στα αρμόδια κρατικά δικαστήρια

Στα διαιτητικά όργανα μπορεί θεμιτώς κατά το Σύνταγμα να ανατεθεί η επίλυση διαφορών μόνο για απαλλοτριωτά ιδιωτικά δικαιώματα

Ειδικότερα, επί φορολογικών διαφορών, η ιδιαίτερη μέριμνα του συνταγματικού νομοθέτη για τη διασφάλιση της επιβολής και κατανομής των φορολογικών βαρών κατά αυστηρό και αδιάβλητο τρόπο αποκλείει στον κοινό νομοθέτη να αναθέσει την αρμοδιότηττης ερμηνείας και εφαρμογής των φορολογικών νόμων σε ιδιώτες

Ε) Στρατιωτική υποχρέωση και στρατολογική ισότητα (α. 4 παρ. 6)

Η στρατιωτική υποχρέωση έγκειται στην υποχρέωση συμβολής στην άμυνα της πατρίδας στο πλαίσιο των ενόπλων δυνάμεων. Το Σύνταγμα αναφέρεται στην ένοπλη άμυνα και υποχρεώνει κάθε Έλληνα που μπορεί να φέρει όπλα ακόμα και με κίνδυνο της σωματικής ακεραιότητας ή της ζωής του.

5 Δ 25,12 επ.

12

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Άλλες ειδικές μορφές ισότητας είναι η ισότητα ψήφου, η ισότητα των πολιτικών κομμάτων καθώς και η ισότητα των διαδικών. Οι δύο πρώτες αποτελούν στοιχεία της δημοκρατίας, ενώ η Τρίτη αποτελεί στοιχείο του κράτους δικαίου.

Α) Ισότητα ψήφου

Η μορφή αυτή ισότητας δεν κατοχυρωνόταν ποτέ ρητά στα ελληνικά συντάγματα. Σύμφωνα με μία άποψη συνάγεται από τη γενική αρχή της ισότητας, ενώ σύμφωνα με άλλη άποψη από την αρχή της καθολικότητας της ψήφου.

Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι η αρχή της καθολικότητας δεν εγγυάται το ισάριθμο των ψήφων. Το τελευταίο το εγγυάται ως ατομικό δικαίωμα το άρθρο 4 παρ 1 και ως θεσμική εγγύηση η δημοκρατική αρχή.

Το περιεχόμενο της αρχής της ισότητας της ψήφου είναι: αφορά την αριθμητική ισότητα της ψήφου αλλά και την ουσιαστική ισότητα (ιση αξία). Στην πραγματικότητα μόνο η αριθμητική ισότητα κατοχυρώνεται πλήρως ενώ η ουσιαστική είναι κυμαινόμενη. Θεωρητική η ουσιαστική ισότητα επιβάλλει τον καθορισμό των εκλογικών περιφερειών και των αντίστοιχων βουλευτικών εδρών, τη διαμόρφωση του εκλογικού συστήματος ούτως ώστε η συμμετοχή του κάθε ψηφοφόρου στην εκλογή της βουλής να μην είναι μόνο ισάριθμη αλλά και ισοδύναμη.

Β) Ισότητα των πολιτικών κομμάτων

Ο πολυκομματισμός και ο ανταγωνισμός των πολιτικών κομμάτων αποτελεί συστατικό στοιχείο της δημοκρατίας. Ο ανταγωνισμός, όμως, προϋποθέτει μία ισότητα των πολιτικών κομμάτων.

Η αρχή της ίσης μεταχείρισης των πολιτικών κομμάτων ισχύει και στη χώρα μας και επομένως απαγορεύεται οποιαδήποτε μη αντικειμενικά επιτασόμενη διαφοροποίηση μεταξύ των πολιτικών κομμάτων ενώ παράλληλα αναγνωρίζεται σε κάθε πολιτικό κόμμα η αξίωση έναντι του κράτους για ίση μεταχείριση με τα άλλα κόμματα. Η τελευταία αυτή αρχή παραβιάζεται σε περίπτωση διαφορετικής μεταχείρισης των κομμάτων από την κρατική ραδιοτηλεόραση. Ακόμα και αν ο ραδιοτηλεοπτικός φορέας είναι οργανωμένος κατά το ιδιωτικό δίκαιο υπό τη μορφή ανώνυμης εταιρίας, είναι δεκτική αίτηση ακυρώσεως κατά τη νομολογία του ΣτΕ. Το ΑΕΛ δέχεται ότι οι συνταγματικές διατάξεις δεν αποκλείουν, όσον αφορά τη χρήση της ραδιοτί]λεοράσεως, την διαφορετική μεταχείριση των κατ' ιδίαν πολιτικών κομμάτων, εφόσον αυτά τελούν υπό διαφορετικές συνθήκες ή κατά τη θέσπιση αντικειμενικών και εύλογων κριτηρίων.

Γ) Ισότητα διαδικών

13

Στην ισότητα των Ελλήνων ενώπιον του νόμου συμπεριλαμβάνεται και η ισότητα ενώπιον δικαστηρίου . σχετικό είναι το άρθρο 14 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και το άρθρο 110 παρ. 1 του ΚΠολΔ.6

Το περιεχόμενο αυτής της αρχής συνίσταται στην ίση μεταχείριση των διαδικών από το δικαστή και προπάντων στην αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως και βρίσκεται σε προφανή συνάφεια με την αρχή της αμεροληψίας του δικαστή. Παρεκκλίσεις από τους κανόνες αυτούς συγχωρούνται, όταν προκύπτουν από τα πράγματα και ευνοούν συνήθως τον εναγόμενο, για παράδειγμα η αρμοδιότητα του πολιτικού δικαστηρίου εξαρτάται κατ' αρχήν από την κατοικία του εναγομένου (άρθρο 22 ΚΠολΔ)

Το ενδιαφέρον ζήτημα στο σημείο αυτό έγκειται στα δικονομικά προνόμια που έχει το Δημόσιο ως διάδικος έναντι των ιδιωτών.

Χαρακτηριστική στο σημείο αυτό είναι η απόφαση της 11.1.2001 του ΕΔΔΑ (Πλατάκος κατά Ελλάδος), σύμφωνα με την οποία οι προθεσμίες αναστέλλονται κατά τη διάρκεια των δικαστικών διακοπών (1 Ιουλίου-15 Σεπτεμβρίου) όχι μόνο για το Δημόσιο αλλά και για τους ιδιώτες. Την νομολογία αυτή ακολούθησαν στη συνέχεια και τα εθνικά δικαστήρια και συγκεκριμένα το Γ Τμήμα του ΣτΕ με την υπ' αριθμ. 497/2002 και ο ΑΠ με την υπ' αριθμ.12/2002 απόφαση του.7

Ενδιαφέρουσα είναι ακόμα η υπ' αριθμ. 3651/2002 απόφαση του ΣτΕ8 σύμφωνα με την οποία το άρθρο 21 του Κώδικα Δικών του Δημοσίου, σύμφωνα με το οποίο ο τόκο

υπερημερίας του Δημοσίου, ο οποίος ανέρχεται στο 6%, είναι αντίθετο στις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Σ καθώς και στις διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ και του άρθρου 1 παρ. 1 του Α Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

νί) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Το άρθρο 4 του Συντάγματος καθιερώνει διάφορες μορφές ισότητας, ενώ για την πληρέστερη ερμηνεία και εφαρμογή του απαιτείται ο συνδυασμός του και με άλλες διατάξεις τόσο του ελληνικού συντάγματος όσο και ευρωπαϊκών συνθηκών καθώς και της κοινοτικής νομοθεσίας.

2. Οι διάφορες μορφές ισότητας που κατοχυρώνονται είναι η ισότητα των φύλων, η ισότητα αμοιβής κατά την παροχή ίσης αξίας εργασία, η ίση πρόσβαση στις δημόσιες λειτουργίες, η φορολογική ισότητα, η στρατολογική ισότητα, η απαγόρευση απονομής τίτλων ευγένειας, η ισότητα ψήφου, η ισότητα των πολιτικών κομμάτων και η αρχή της ισότητας των διαδίκων.

3. Η νομολογία τόσο των διεθνών όσο και των ελληνικών δικαστηρίων φαίνεται να παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια σημαντική στροφή και να κηρύσσει αντισυνταγματικές και αντίθετες προς τις διατάξεις τόσο των διεθνών συνθηκών όσο και του κοινοτικού δικαίου πολλές διατάξεις νόμων, το περιεχόμενο των οποίων παρουσιάζει σημαντικές και αδικαιολόγητες αποκλίσεις από τη γενική αρχή της ισότητας.

4. Αποκλίσεις από τη γενική αρχή της ισότητας επιτρέπονται μόνο βάσει αντικειμενικών κριτηρίων και ενόψει των συνθηκών της εκάστοτε περίπτωσης λαμβανομένου υπόψη πάντοτε και του σκοπού που επιδιώκει κάθε νομοθετική

6 Την ίδια αρχή καθιέρωνε και το άρθρο 47 του καταργηθέντος Κώδικα Φορολογικής Δικονομίας

7 Βλ. αντίθετες αποφάσεις ΟΛΣΤΕ 1386/1994 και 3435/1998)

8 ΕΔΚΑ 2002 σελ. 809-821

14

ρύθμιση και ο οποίος συνίσταται στην εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος.

Φορείς του δικαιώματος αυτού είναι κατ' αρχήν μόνο οι Έλληνες, φυσικά και νομικά πρόσωπα, ενώ για τους αλλοδαπούς προβλέπονται ορισμένες ρητά καθοριζόμενες από το νόμο εξαιρέσεις. Διαφορετική μεταχείριση επιφυλλάσσεται σε ορισμένες περιπτώσεις στους κοινοτικούς αλλοδαπούς.